

Наведені пропозиції можуть бути реалізовані двома способами:

1) шляхом імплементації до ЦК України самостійних статей, що будуть стосуватися окремих видів (складових) майна, при цьому ст.190 ЦК України має бути загальною та знаходитись на початку глави 13 ЦК України;

2) доповнити зміст ст.190 ЦК України окремими частинами, що будуть містити визначення та перелік майнових прав та майнових обов'язків.

Окрім цього можна було б передбачити у ЦК України підстави для заміни боржника та вживати слово "майнові" перед терміном "обов'язки", у всіх випадках їх застосування, де фігурують ці складові елементи майна.

Подальші розробки у даному напрямі мають стосуватись дослідження можливості майнових обов'язків перебувати у якості об'єктів цивільних прав, на ряду з речами та майновими правами, з'ясування більш конкретного кола майнових обов'язків та у яких правовідносинах, особливо договірних, вони можуть фігурувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глумачний словник з цивільного права /Під заг. ред. В.М. Селіванова. -К.: Ін-т приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 1998.

2. Советское гражданское право /Под ред. Ю.К. Кал-

мыкова, В.А. Тархова. -Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1991.

3. Цивільне право України: Підручник /Під ред. Д.В. Бобрової, О.А. Підпригори. -К.: Вентурі, 1997. -544 с.

4. Сергеев А.П. Деньги и ценные бумаги. Понятие имущества // Гражданское право: Учебник. -Ч.1 /Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. -М.: Проспект, 1998. -С.214-224.

5. Суханов Е.А. Имущество как объект гражданских правоотношений // Гражданское право: Учебник: -В 2-х т. -Т.1 /Отв. ред. Е.А. Суханов. -М.: Изд-во БЕК, 1998. -816с.

6. Цивільне право України: Підручник у 2-х кн. -Кн.1 /О.В. Дзера (керівник авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. -К.: Юрінком Інтер, 2002. -719 с.

7. Цивільний кодекс України: Коментар. -Х.: ТОВ "Одиссей", 2003.

8. Бебель О. "Що таке "майно"?" // Вісник прокуратури. -2003. -№ 3. -С.60-62.

9. Гражданский кодекс Украины (научно-практический комментарий) /Под ред. Е.О. Харитоновой. -Х.: ООО «Одиссей», 1999. -848 с.

Надійшла до редколегії 11.06.2004

ЛЕЩЕНКО Д.С. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАССМОТРЕНИЯ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ОБЯЗАННОСТЕЙ КАК СОСТАВНЫХ «ИМУЩЕСТВА».

Дано правовое определение «имущества» в Гражданском кодексе Украины и раскрыта правовая природа и круг имущественных обязанностей.

LESHCHENKO D.S. SOME ASPECTS OF PROPERTY'S DUTIES EXAMINATION AS THE COMPONENT OF THE «PROPERTY»

Legal definition of "property" in the Civil code of Ukraine is given and the legal nature and a circle of property duties is opened.

В.Ю. НІКІФОРОВ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 331.105.44(477)

ЗАХИСНА ФУНКЦІЯ ПРОФСПІЛОК В УКРАЇНІ

Наданий аналіз змістовних характеристик захисної функції профспілок в державі.

Як зазначено у ч.1 ст.2 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" [1], вони створюються з метою представництва, здійснення та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. Тому основною функцією профспілок, з на-

шої точки зору, слід вважати саме захисну функцію. О.В. Смирнов з цього приводу відмічає, що перехід до ринкової економіки, курс на роздержавлення і приватизацію підприємств висувають в якості основної (головної) функції профспілок захист інтересів людей праці [2, с.76-77].

Відмітимо, що декотрі автори відмічають й інші функції профспілок: представницьку і захисну [3, с.429]; захисну, виробничо-економічну, культурно-виховну, організаційну [4, с.48-53]. Не заперечуючи проти існування інших функцій профспілок, вкажемо, що усі вони мають похідний від захисної функції характер. Наприклад, якщо узяти співвідношення захисної і представницької функцій профспілок, то побачимо, що профспілки представляють працівників перед роботодавцем чи іншими суб'єктами трудового права не інакше як з метою захисту прав, свобод та законних інтересів працівників.

У словнику іноземних слів зазначається, що "функція" походить від лат. *functio* – виконання, та має декілька значень: повинність, коло діяльності, призначення, роль [5, с.543]. У словнику російської мови С.І. Ожегова, функція – обов'язок, коло діяльності [6, с.795]. В.Ф. Опришко відзначає, що функції – це дії, види, напрямки діяльності суб'єкта управління відносно об'єкта [7, с.40-49]. Загальнотеоретичне поняття функцій сприймається і деталізується вченими, які займаються галузевими проблемами права. В.С. Венедиктов констатує, що роль трудового права у житті суспільства виявляється в його функціях. Під функціями трудового права, на його думку, слід розуміти основні напрямки правового впливу на трудові відносини та відносини, які тісно з ними пов'язані [8, с.23]. Відтак, якщо є загальні напрями впливу права на суспільні відносини загалом, то ймовірно, є й якісь особливі напрями такого на конкретні суспільні відносини. Саме такі напрями впливу, якщо їх ув'язати безпосередньо з колом суспільних відносин, що становлять предмет певної галузі права, будуть специфічними функціями тієї чи іншої галузі права. Суть і специфіка суспільних відносин виявляється зовні через функції правового регулювання, у яких відображена природа правових норм і їх соціальне призначення. Зокрема, предметом трудового права, його правового впливу є суспільно-трудові відносини. Можна сказати, що здійснення праці є основою соціальної сфери, оскільки соціальні відносини формуються, відтворюються і проявляються в праці, хоч вони охоплюють й інші сфери життя. Саме тому трудове право має найбільш широкі можливості впливати на соціальне життя шляхом як встановлення правового і фактичного статусу особи, яка вступила в трудові відносини, так і безпосереднього регулювання суспільно-трудових відносин. Таким чином, поняття функцій трудового права слід визначити як основні напрямки правового регулювання суспільно-трудових відносин, визначені сутністю та соціальним призначенням даного права в житті суспільства й людини.

Найважливішою функцією трудового права є захисна функція. Як зазначають Г.І. Чанишева і Н.Б. Болотіна, сьогодні слід визнати правильною тенденцією розвитку трудового права посилення його захисної функції [3, с.42]. В умовах становлення ринкової економіки особливе значення вона набуває на фоні того, що поява самого трудового права на історичній арені була викликана передусім вимогами найманих працівників захистити свої трудові права, знизити рівень експлуатації їхньої праці. Отож, трудове право традиційно характеризується як право охорони праці, яка стала свого роду його головним соціальним призначенням. Інтереси людини праці зумовлюють

власне і характер впливу на формування норм трудового права. За понад столітню історію трудового права в охороні праці вбачали і продовжують вбачати його головну соціальну функцію [9, с.123]. Ця функція є настільки специфічною і притаманною саме трудовому праву, що її можна поставити в один ряд із такими ознаками галузі права, як метод правового регулювання чи принципи трудового права. Захисна чи соціальна функція трудового права проявляється у формуванні за її допомогою особи працівника в напрямку, необхідному для суспільства. Проявом розвитку особи працівника є його сумлінне ставлення до праці, участь в справах трудового колективу та громадських організаціях. Соціальна функція трудового права є основною і характерною саме для цієї галузі права.

Захисна функція соціальної, правової, демократичної держави потребує особливої уваги. В аналізі поняття та змісту захисної функції важливим є те, що трудове право формувалося як право охорони праці у широкому сенсі – право захисту більш слабкої сторони трудових відносин – працівника. З нашої точки зору, сучасне його розуміння не може зводитись тільки до захисту трудових прав найманих працівників. Об'єктом захисту повинні бути трудові права та законні інтереси будь-яких суб'єктів соціально-трудових відносин. Тобто, захисна функція поширюється і на роботодавців, які в складних умовах ринку несуть значний тягар не тільки організації виробництва, але й інших проблем, в тому числі і ризик комерційного успіху [10, с.224]. У цьому сенсі слід говорити про тісну взаємодію захисної та регулятивної функцій трудового права. Поняття, зміст і прояви соціальних ризиків, від яких воно має захищати, слід досліджувати особливо уважно, бо захист власника підприємства від комерційного ризику не може регулюватися нормами трудового права. Також від захисту слід перейти на більш високий рівень – забезпечення й розвиток соціально-трудових прав працівників.

Ми довели, що захисна функція трудового права має найважливіше значення серед інших функцій даної галузі. В.І. Щербіна налічує їх десять: 1) загальноюридичні: регулятивна і охоронна; 2) галузеві функції трудового права: виробнича, захисна, компенсаційна; 3) суспільні функції трудового права: організаційна, виховна, економічна, політична, соціальна [11, с.46]. Погоджуючись з ним у тому, що функції трудового права мають характер як загальноюридичних, так і спеціально-юридичних, не бачимо необхідності у виокремленні ще однієї групи функцій – "суспільних функцій трудового права". Вважаємо, "власне галузеві функції трудового права", і "суспільні функції трудового права" складають єдину групу функцій трудового права: спеціально-юридичних. Відтак, трудовому праву України притаманні дві групи функцій загально-правові та спеціально-юридичні. У цьому ключі П.Д. Пилипенко має рацію, вказуючи, що оскільки трудове право є лише однією з галузей (складових) права, то цілком очевидно, що йому притаманні всі ті загально-правові, так і специфічні, що обумовлюються характером суспільно-трудових відносин [12, с.76].

Співвідношення загально-правових функцій та спеціально-юридичних функцій трудового права – це діалектичне співвідношення загального і особливого, цілого і частини. Як загальне і особливе, ціле і частина взаємо-

пов'язані між собою, так і загально правові функції пов'язані із функціями його галузей. Оскільки частина, особливе завжди містять у собі елементи цілого, загально-го, то й спеціально-юридичні функції трудового права завжди в головному, суттєвому виражають зміст загально-правових функцій. Загально-правові функції при регулюванні трудових та тісно пов'язаних з ними відносин конкретизуються, деталізуються, доповнюються спеціально-юридичними функціями трудового права. У свою чергу, спеціально-юридичні функції трудового права відображають ту специфіку суспільно-трудова відносин, яка не може бути "розпізнаною" загально-правовими функціями.

Виховна функція здавна притаманна трудовому праву і не втратила свого значення й сьогодні. Як позначає В.І. Прокопенко, до соціальної функції трудового права тісно примикає ідеологічна (виховна) функція, яка має загальну соціальну спрямованість на справедливе регулювання трудових відносин і виховання свідомості цієї справедливості. Провідне становище людини у виробництві визначають його розумові здібності, хоч і фізичні здібності є важливим компонентом робочої сили. Саме завдяки мисленню, свідомості, своїм розумовим здібностям людина відіграє активну роль у суспільному виробництві. Формування здібностей працівників є складним процесом. Для здійснення висококваліфікованої праці людина повинна тривалий час навчатися не тільки професійно, але й загальноосвітньо. Тому кожному виду трудової діяльності завжди передус надбання тих чи інших знань [13, с.25].

Очевидно, що завдяки наявності в трудовій діяльності такого компоненту, як пізнання, відбуваються акумуляція виробничого досвіду попередніх поколінь, його трансформація, засвоєння навичок та вмій наступними поколіннями. Без цього була б неможливою спадковість трудової діяльності. Поряд з пізнанням в трудовому процесі працівником оцінюється своя праця, усвідомлюється її необхідність, формуються потреби, інтереси, мотиви та мета цієї діяльності. Звідси, трудове право є важливим чинником виховання і розвитку здібностей працівників. Його норми не тільки вміщують належну інформацію, але й забезпечують закріплення організаційно-правових форм як трудової, так і інших видів діяльності. Право визначає обов'язкову поведінку працюючих, а також встановлює певний комплекс правових засобів, що забезпечують сумлінне й ініціативне ставлення працівників до виконання своїх трудових обов'язків. Норми трудового права містять правила належної поведінки працівника в процесі спільної праці. Завдяки ним у працюючих формується певна правосвідомість. Разом із тим дані норми містять й певні негативні наслідки – примус до тих, хто ці правила порушує. Таким чином, правове виховання нормами законодавства про працю здійснюється шляхом переконання, стимулювання, контролю за додержанням законодавства і методом примусу. Досягнення суспільством в майбутньому відповідного рівня розвитку, перетворення характеру, змісту та умов праці на підставі зростання її продуктивності об'єктивно вирівнюють становище працюючих і зроблять непотрібними значну кількість диференційованих переваг. Водночас підкреслимо, що виховна функція трудового права не є суто "трудовою" функцією, бо вона також притаманна й іншим галузям національного права. Будь-яка норма права будь-якої галузі права спрямована також

на виховання суб'єктів правовідносин. Це загально-правова функція, а не спеціально-юридична.

Виходячи з розглянутого вище, пропонуємо власну класифікацію функцій трудового права, які ми поділяємо на загально-правові та спеціально-юридичні. Загально-правовими функціями трудового права є: регулятивна, охоронна, виховна. До спеціально-юридичних функцій трудового права ми відносимо захисну і виробничу функції. Такий підхід до з'ясування суті й змісту захисної функції трудового права дозволяє визначити її як такий напрямок правового регулювання суспільно-трудова відносин, що спрямований на забезпечення захисту, охорони та реалізації прав, свобод і законних інтересів працівників.

Захисна функція профспілок в Україні є похідною від захисної функції трудового права. Захисна функція трудового права – це родова категорія, а захисна функція профспілок – видова. Захисну функцію трудового права поряд з профспілками реалізують й інші суб'єкти трудового права, наприклад, органи прокуратури чи суду. Особливість профспілкової правозахисної функції обумовлюється соціальним походженням профспілок – працівники самі на добровільних засадах об'єдналися для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів у сфері праці. Правозахисну діяльність профспілки здійснюють у межах наданих ним прав та обов'язків, тобто правосуб'єктності. У науці трудового права прийнято виділяти загальну і галузеву правосуб'єктність профспілок [14, с.187]. Є. Холлов називає також спеціальну правосуб'єктність профспілок [15, с.444]. У цьому зв'язку зауважимо, скільки правосуб'єктностей не було виділено щодо профспілок – основне їх призначення все рівно полягає в захисті прав працівників. Захисна функція пронизує усі види правосуб'єктностей профспілкових організацій. Важливість профспілок стосовно захисту, охорони та забезпечення реалізації прав працівників є беззаперечною і відмічається багатьма вченими. П.Д. Пилипенко вказує, що спеціально-юридична захисна функція трудового права спрямована на охорону трудових прав та інтересів одного з безпосередніх учасників трудових правовідносин. "У цьому плані трудове право захищає інтереси працівника як сторони, певною мірою слабшої у трудових правовідносинах. Щоправда, не можна вважати, що цим і вичерпується захисна функція трудового права. Вона покликана охороняти також інтереси інших учасників трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. Але передусім ця функція забезпечує охорону інтересів найманих працівників, які змушені через об'єктивні обставини продавати свою роботу силу та піддаватися експлуатації з боку роботодавців. Захисна функція трудового права виявляється ще й в тому, що трудове право створює рівні можливості для реалізації громадянами своєї здатності працювати, встановлюючи єдині правила щодо умов праці на підприємствах різних форм власності. Обмежуючи ступінь експлуатації і закріплюючи мінімальний рівень гарантій оплати праці, відпочинку, соціального забезпечення тощо, трудове право гарантує особі можливості відчутти себе повноправним громадянином своєї держави" [12, с.76].

Докладний аналіз змістовних характеристик захисної функції профспілок в Україні дозволяє зробити декілька висновків щодо соціально-правової природи та основних ознак останньої. Взагалі, функція, як і багато інших по-

нять, не має суто юридичної характеристики. Воно було узятє з філософії, соціології, математики, фізики тощо. Але юридична мова має таку властивість: вона бере чужі поняття і наповнює їх своїм змістом, причому таким, який іноді майже втрачає зв'язок з первинним. Це відбулося і з поняттям "функція", коли воно включалося в юридичний понятійний апарат. У теорії держави і права функція означає напрямок, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, зміст цієї діяльності, її забезпечення. Саме у цьому сенсі йдеться про функції держави, уряду, права, міністерств, інших державних органів та громадських об'єднань. Відповідно, функція профспілки – це розглядувані в комплексі предмет та зміст її діяльності на певному напрямку та забезпечуючи таку діяльність засоби, способи і прийоми. Виходячи з цього, захисна функція профспілок – це основний напрямок діяльності профспілкових організацій, який виражає соціальне призначення останніх і спрямований на захист, охорону й реалізацію прав, свобод й законних інтересів працівників за допомогою нормативно визначених чи дозволених форм, способів, прийомів та засобів. Такий підхід до розуміння захисної функції профспілок дозволяє виокремити наступні основні властивості такої Вона: а) є зовнішнім проявом суті й змістовної діяльності профспілок; б) має цілеспрямований, уособлений та самостійний характер; в) є об'єктивно необхідною для захисту й реалізації правового статусу працівника; г) реалізується у певних формах, певними методами і способами, за допомогою певних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" // ВВР України. -1971. -№ 50. -Ст.397.
2. Трудовое право: Учебник /Под ред. О.В. Смирнова. -М.: Проспект, 1977. -448 с.
3. Чанышева Г.И., Болотина Н.Б. Трудовое право Украины. -Х.: Одиссей, 1999. -480 с.

4. Москаленко Г.К. О функциях советских профсоюзов // Роль советских профсоюзов в регулировании трудовых отношений рабочих и служащих. -М.: Профиздат, 1972. -С.45-59.

5. Словарь иностранных слов. -М.: Рус. яз., 1983. -608с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка /Под ред. С.П. Обнореного. -М.: Гос. изд. иностр. и нац. словарей, 1953. -848 с.

7. Опришко В.Ф. Народнохозяйственный комплекс: управление и право. -К.: Политиздат Украины, 1983. -321с.

8. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины. -Х.: Консум, 2004. -304 с.

9. Кисилев И.Я. Трудовое право стран Запада на рубеже XXI века // Государство и право. -1996. -№ 2. -С.119-125.

10. Перцева О.Л. Дослідження функцій трудового права в умовах переходу до ринкової економіки: постановка проблеми // Актуальні проблеми науки трудового права в сучасних умовах ринкової економіки: Матеріали наук.-практ. конф.; м. Сімферополь, 19-20 травня 2003 р. /За ред. В.С.Венедиктова. -Х.: Вид-во НУВС, 2003. -С.223-224.

11. Щербина В.І. Охорона функція трудового права в умовах ринкових відносин // Там же -С.43-51.

12. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права: Монографія. -Львів: Видавничий центр Львів. національного ун-ту ім. І. Франка, 1999. -214 с.

13. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. -Х.: Консум, 1998. -480 с.

14. Цесарський Ф. Деякі проблеми реалізації захисної функції профспілок // Вісник Академії правових наук України. -2002. -№ 4. -С.186-191.

15. Курс российского трудового права: В 3-х т. -Т.1.: Общая часть /Под. ред. Е.П. Хохлова. -СПб.: СПИТМИО, 1996. -582 с.

Надійшла до редколегії 06.07.2004

НИКИФОРОВ В.Ю. ЗАЩИТНАЯ ФУНКЦИЯ ПРОФСОЮЗОВ В УКРАИНЕ

Представлен анализ содержательных характеристик защитной функции профсоюзов в государстве.

NIKIFOROV V.JU. PROTECTIVE FUNCTION OF TRADE UNIONS IN UKRAINE

The analysis of substantial characteristics of protective function of trade unions in the state is submitted.

УДК 342.37(477)

М.В. РАЗВАДОВСКАЯ

Національний університет внутрішніх справ

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВИ ФОРМИ РОБОТИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Розглянуто функціонування парламенту, наданий аналіз нормативно-правових джерел щодо організаційно-правових форм роботи Верховної Ради України.

Кваліфіковане управління діяльністю Верховної Ради України можливе тільки за умов добре організованої сис-

теми, відпрацьованих технологій та ідентичності інформаційного забезпечення. Головне завдання цього процесу